

BO'LAJAK MUTAXASSISLARNING NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISH METODIKASI (PEDAGOGIKA MISOLIDA)

Elov Ziyodullo Sattarovich

Osiyo xalqaro universiteti professori, psixologiya fanlari doktori DSc

Xurramov Jahongir Allanazar o'g'li

- Osiyo xalqaro universiteti I-bosqich magistri

O'zbekiston

Telefon: +99899 559 69 01

E-mail: xurramovjahongir2001@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18466243>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 25-yanvar 2026 yil

Ma'qullandi: 28-yanvar 2026 yil

Nashr qilindi: 31-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

nutq madaniyati, pedagogik kompetensiya, bo'lajak mutaxassis, metodika, interfaol ta'lim, kommunikativ madaniyat.

ABSTRACT

Mazkur ilmiy maqolada pedagogika yo'nalishida tahsil olayotgan bo'lajak mutaxassislarning nutq madaniyatini rivojlantirish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tahlil etilgan. Nutq madaniyatining pedagog kasbiy faoliyatidagi o'rni, uni shakllantirish omillari, metod va vositalari, shuningdek, zamonaviy ta'lim texnologiyalari asosida nutq kompetensiyasini rivojlantirish yo'llari yoritilgan. Tadqiqot jarayonida interfaol metodlarning samaradorligi asoslab berilgan.

Bugungi globallashuv va axborotlashuv davrida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar tobora ortib bormoqda. Ayniqsa, pedagog kadrlarning kasbiy tayyorgarligi, ularning nutqiy savodxonligi va kommunikativ madaniyati jamiyat taraqqiyotida muhim omil hisoblanadi. Pedagogning nutqi — bu faqatgina axborot yetkazish vositasi emas, balki tarbiyaviy ta'sir ko'rsatish, shaxsni shakllantirishning asosiy quolidir.

Bo'lajak mutaxassislarning nutq madaniyatini rivojlantirish pedagogik ta'limning ustuvor vazifalaridan biri bo'lib, bu jarayon uzluksiz va tizimli tarzda tashkil etilishi lozim. Nutqi ravon, mantiqiy, adabiy til me'yorlariga amal qilgan pedagog o'quvchi-talabalar bilan samarali muloqot o'rnatadi va ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.

Shu sababli mazkur maqolada bo'lajak pedagoglarning nutq madaniyatini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish masalalari keng yoritiladi.

Nutq madaniyati — bu shaxsning adabiy til me'yorlariga rioya qilgan holda, fikrini aniq, ravon, mantiqiy va ta'sirchan ifoda etish qobiliyatidir. Nutq madaniyati nafaqat til bilimlarini, balki nutqiy odob, muloqot etikasi va psixologik jihatlarni ham qamrab oladi.

Pedagog uchun nutq madaniyati kasbiy mahoratning ajralmas qismi hisoblanadi. Chunki pedagog o'z nutqi orqali bilim beradi, tarbiyalaydi, yo'naltiradi va namuna bo'ladi. Shu bois pedagog nutqi adabiy, sodda, tushunarli va o'quvchilarning yosh xususiyatlariga mos bo'lishi zarur.

Pedagogik faoliyatning asosiy quroli — bu nutqdir. O'qituvchining dars jarayonidagi izohi, savol-javobi, baholashi va munosabati nutq orqali amalga oshiriladi. Nutqi rivojlangan pedagog ta'lim jarayonini samarali tashkil eta oladi.

Nutq madaniyati pedagogning:

kasbiy obro'sini oshiradi;

o'quvchilar bilan ijobiy psixologik muhit yaratadi;
bilimlarning aniq va tushunarli yetkazilishiga xizmat qiladi.
Bo'lajak mutaxassislar nutqini rivojlantirish quyidagi shart-sharoitlarga bog'liq:
til va nutqga oid nazariy bilimlarning yetarliligi;
amaliy mashqlar tizimining mavjudligi;
muloqotga yo'naltirilgan ta'lim muhiti;
mustaqil fikrlash va chiqishlar uchun sharoit yaratish.

Mazkur shartlar ta'lim jarayonida uzviylikda amalga oshirilgandagina yuqori natijaga erishiladi.

Interfaol metodlar bo'lajak mutaxassislarning nutq faolligini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi. "Bahs-munozara", "Aqliy hujum", "Rol o'ynash", "Blits-so'rov" kabi metodlar talabalarni erkin fikrlashga, o'z nuqtai nazarini asoslab nutq so'zlashga o'rgatadi.

Mazkur metodlar orqali:
nutqiy faollik rivojlanadi;
muloqot madaniyati shakllanadi;
tanqidiy fikrlash ko'nikmalari mustahkamlanadi.

Bugungi kunda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) ta'lim jarayonining ajralmas qismiga aylandi. Video darslar, onlayn munozaralar, taqdimotlar va multimedia vositalari talabalar nutqini rivojlantirishda samarali vosita bo'lib xizmat qiladi.

Masalan, talabalarni video orqali nutq so'zlashga tayyorlash, ularni tahlil qilish va xatolar ustida ishlash yuqori samara beradi.

Mustaqil ta'lim jarayonida referat, taqdimot, loyiha va chiqishlar tayyorlash bo'lajak mutaxassislarning nutq madaniyatini oshiradi. Bunda talabalar o'z fikrini yozma va og'zaki shaklda ifodalashga o'rganadilar

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Abdullayeva Q. Nutq madaniyati asoslari. – Toshkent, 2021.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent, 2008.
3. Iskandarova M. Pedagogik muloqot madaniyati. – Toshkent, 2020.
4. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. – Toshkent, 2019.
5. Zunnunov A. O'qituvchi nutqi va notiqlik san'ati. – Toshkent, 2018.